

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

معلم فکور و حرفه‌ای

مولفان :

علی حسین زاده برج

امیر محمد قوچانی

امین یوسفی نقاب

علی فتاحی

انتشارات بامن
(با همکاری چاپ و نشر ایران)

۱۴۰۲

عنوان و نام پدید آور: معلم فکور و حرفه‌ای/مولفان علی حسین زاده برج...[و دیگران].
مشخصات نشر: انتشارات بامن (با همکاری سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری: ۱۱۹ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۷۵۱-۷۷-۹
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: مولفان علی حسین زاده برج، امیر محمد قوچانی، امین یوسفی نقاب، علی فتاحی.
یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۱۸-۱۱۹.
موضوع: آموزش و پرورش -- ایران -- تاریخ
Education-- Iran-- History
معلمان -- اثر بخشی
Teacher effectiveness
معلمان -- روابط با شاگردان
Teacher-student relationships
شناسه افزوده: حسین زاده برج، علی، ۱۳۷۹-
رده بندی کنگره: LA۱۳۵۱
رده بندی دیویی: ۳۷۰/۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی: ۹۲۸۷۱۴۷
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

نام کتاب: معلم فکور و حرفه‌ای
مولفان: علی حسین زاده برج - امیر محمد قوچانی - امین یوسفی نقاب - علی فتاحی
ناشر: بامن (با همکاری سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۲
چاپ: زبرجد
قیمت: ۹۶۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۷۵۱-۷۷-۹
تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

فهرست مطالب

شماره صفحه	عناوین
۹	پیش‌گفتار
۱۱	فصل اول : کلیات
۱۳	مقدمه
۱۴	تاریخچه آموزش و پرورش در ایران
۱۴	آموزش در ایران باستان
۱۴	نخستین دانشگاه
۱۵	آموزش در دوران قاجار
۱۵	بنیان‌گذاری دارالفنون
۱۶	آموزش و پرورش نوین
۱۶	سازمان‌های آموزشی ایران
۱۷	آموزش و پرورش بعد از انقلاب اسلامی
۱۹	اصول حاکم بر نظام آموزش و پرورش ایران اسلامی
۱۹	اول: کلیات
۲۴	دوم: معلم مشتمل بر ۱۰ اصل
۳۱	سوم: دانش‌آموز
۳۴	چهارم: مدیریت، سازمان و تشکیلات مشارکت

۳۹ فصل دوم : معلم حرفه ای
۴۱ مقدمه
۴۳ معلم واقعی کیست؟
۴۶ کدام معلم کارآمد است؟
۴۷ خصوصیات و کیفیت یک معلم کارآمد
۵۱ معلم اثر بخش
۵۱ تشویق
۵۲ یادآوری
۵۳ نگه داشتن دانش آموز در فضای یادگیری
۵۳ جلب توجه
۵۴ حرکت در بین دانش آموزان
۵۴ محبت به دانش آموزان
۵۵ نقش معلم در آموزش و پرورش
۵۶ مشخصات یک معلم خوب
۵۷ شخصیت و تعادل روانی معلم
۵۹ مشخصات یک رهبر موفق
۶۰ ویژگیهای شخص معلم
۶۰ الف: برخورداری از سلامت جسمی و روانی
۶۱ ب: پای بندی به ارزشها و اصول انسانی و اجتماعی
۶۱ پ: برخورداری از استعدادها و قوای ذهنی نسبتا خوب
۶۶ معلم کار آمد

- فصل سوم: چگونه در شغل معلمی حرفه‌ای باشیم؟ ۶۹
- عصر جدید، تربیت جدید ۷۱
- مهارت‌های اولیه یک معلم شایسته ۷۲
- الف) مهارت‌های معلم در اولین جلسه تدریس ۷۲
- ب) مهارت‌های معلم براساس سیر و روند یک جلسه‌ی تدریس ۷۴
- ج) مهارت‌های ارتباط کلامی معلم ۷۶
- د) مهارت‌های ارتباط غیر کلامی معلم ۷۷
- ه) مهارت‌های معلم در ارتباط با کتاب درسی ۷۹
- و) مهارت‌های معلم در ارتباط با فراگیران ۸۰
- وادار نمودن شاگردان به فکر کردن ۸۳
- ویژگی‌های ذهن متفکر ۸۴
- عوامل بستر ساز تفکر ۸۴
- سازماندهی صنف برای اندیشیدن ۸۵
- تحول باید از کجا آغاز شود؟ ۸۷
- ویژگی‌های معارف تحول محور چیست؟ ۸۸
- نگاهی نو ۸۹
- آموزش موثر چیست؟ ۸۹
- چگونه معلمی حرفه‌ای باشیم ۹۲
- معلم حرفه‌ای کیست؟ ۹۲
- کمالات معلم ۹۴
- چگونه کلاس جذابی برای دانش‌آموزان خود فراهم کنیم؟ ۹۸
- روش تدریس یک معلم حرفه‌ای ۹۹

۱۰۴ چرا باید برای دانش‌آموزان ایجاد انگیزه کرد ؟
۱۱۲ فضا و مدیریت آن در کلاس
۱۱۸ منابع

پیش‌گفتار

در هر نظام آموزشی، معلمان به عنوان خط مقدم جبهه‌ی آموزشی و عامل تحقق بخشی اهداف آن نظام محسوب می‌شوند. معلمان هستند که می‌توانند با وجود ضیق و کمبود امکانات، شرایط و زمینه‌های یادگیری و رشد فکری فراگیران را فراهم و تسهیل کنند و با روش تدریس مناسب و شیوه برخورد رفتار سازنده، موجب رشد اجتماعی، عاطفی اخلاقی آنها شوند.

معلمی که روش فراگیری محوری (فراگیران مداری) دارد و فراگیران در کلاسش به نحوی فعال هستند، فرصت طرح سوال و پرسش به آنها می‌دهد، به آنها اجازه می‌دهد تا فراگیران به کمک و راهنمایی او به پاسخ سوالات برسند، از انواع شیوه‌های تدریس استفاده می‌کند و متناسب با وقت و امکانات و شرایط آموزشی از روش‌های گروهی و کارگاهی بهره می‌گیرد.

A decorative border consisting of a square frame with diamond-shaped ornaments at the corners and along the sides. The top and bottom edges feature a horizontal line with five diamonds in the center, while the left and right edges feature a vertical line with five diamonds in the center.

فصل اول :

کلیات

مقدمه

نظام آموزش و پرورش ایران اسلامی بی شک یکی از مهم ترین نظام های کشور است که نقش بسیار مهمی در تعیین سرنوشت افراد کشور و همچنین آینده ی ایران اسلامی را دارد. هر نظامی دارای اصول و مبانی و قواعد خاص خود است که آن اصول و قواعد محور هر نوع تصمیم گیری است و طرح و برنامه ها بر پایه آن اصول شکل می گیرد و به مرحله اجرا می رسد. و پای بندی به آن اصول بر افراد عضو آن نظام نیز دارای اصول و قواعدی است که شناخت آن اصول بر همه ی افراد عضو این نظام لازم است.

اصول حاکم بر نظام آموزش و پرورش در برگیرنده سیاست های کلی و مهم اولویت ها جهت گیری ها و چگونگی سازماندهی و ساختار کلی و اجرای نظام آموزش و پرورش است. این اصول راه دستیابی به اهداف را نشان می دهد و در تدوین آن ها، با تکیه بر مبانی تعلیم و تربیت و بهره گیری از تعالیم عالییه دین مبین اسلام و مفاد قانون اساسی کشور، از دستاوردهای صاحب نظران و دست اندرکاران و پیشرفت های دیگر کشورهای جهان در زمینه آموزش و پرورش استفاده شده است

مجموعه خط مشی ها و شیوه ها و نکات مهم، تنها به عنوان نمونه آورده شده است و از طرفی کوشش شده است هر اصل پیرامون موضوع مشخص تدوین گردد، اما به سبب وابستگی اصول با یکدیگر و پیوند آن ها با اهداف و مبانی، پاره ای از سیاست ها یا شیوه های

اجرائی به چند اصل مربوط می‌شوند و ناگزیر در چند جا تکرار شده اند (نیکزاد، ۱۳۸۵، ص ۱۷۵)

تاریخچه آموزش و پرورش در ایران

تاریخ آموزش و پرورش در ایران به دوران‌های باستانی و آریاییان نخستین می‌رسد.

آموزش در ایران باستان

در دوران هخامنشی، آموزش رسمی ویژه‌ی روحانیان زرتشتی (موبدان)، شاهزادگان و دولت‌مردان بود. اما چون در آیین زرتشت آموزش و پرورش به مانند زندگی مهم شمرده شده بود، مردم ایران به پیروی از گفتار حکیمانه‌ی زرتشت، یعنی پندار نیک، گفتار نیک و کردار نیک، اخلاق و مهارت‌های سودمند را به فرزندان خود آموزش می‌دادند. در آن زمان آتشکده‌ها جایگاه رسمی آموزش بودند و موبدان علاوه بر درس‌های مذهبی، پزشکی، ریاضی و اخترشناسی نیز درس می‌دادند.

نخستین دانشگاه

در دوره‌ی ساسانی فرهنگ و تمدن ایرانی به شرق و غرب گسترش یافت. اما هنوز هم آموزش به گروهی خاص محدود می‌شد. در این دوران مهم‌ترین مرکز علمی و آموزشی دوران باستان، دانشگاه گندی‌شاپور، در شهر گندی‌شاپور به وجود آمد. این شهر را شاپور ساسانی بنیان نهاد و تا حدود قرن چهارم پس از اسلام آباد بود. در دانشگاه گندی‌شاپور دانشمندان ایرانی در کنار دانشمندان هندی، یونانی و رومی به فعالیت علمی و بحث و گفت و گو مشغول بودند. وقتی مدرسه‌ی آتن در سال ۵۲۹ میلادی بسته شد، بسیاری از دانشمندان یونانی به گندی‌شاپور مهاجرت کردند. در زمان خسرو انوشیروان بیمارستانی در این شهر ساخته شد و آموزش طب ایرانی، یونانی و هندی رونق گرفت.

آموزش در دوران قاجار

در دوران قاجار جنگ‌های ایران و روس رخ داد که با شکست ایرانیان و از دست رفتن بخش‌های زیادی از ایران همراه بود. البته آن شکست دردناک باعث شد که دولت‌مردان دلسوز و فرهیختگان جامعه‌ی آن روز به علت شکست ایرانیان آگاه شوند که همانا بی‌خبری از دانش و فن آن روزگار بود. از این رو، در سال ۱۲۳۱ هجری قمری، ۵ نفر دانشجو به انگلیس فرستاده شد؛ نخستین چاپخانه‌ی سربی در ۱۲۲۷ هجری قمری در تبریز به کار افتاد؛ نخستین روزنامه را میرزا صالح، از دانشجویان فرستاده شده به انگلیس، به نام کاغذ اخبار در ۱۲۵۳ هجری قمری منتشر کرد؛ و نخستین مدرسه به شیوه‌ی امروزی با همت میرزا حسن خان رشیدی در ۱۲۵۴ هجری قمری در ارومیه و در سال بعد در تبریز کار خود را آغاز کرد.

بنیان‌گذاری دارالفنون

دارالفنون مرکز آموزشی دانش و فن نوین بود که در سال ۱۲۳۱ هجری شمسی با تلاش میرزا تقی‌خان امیرکبیر در تهران بنیان‌گذاری شد. نخستین معلمان این مدرسه، اروپایی و بیش‌تر اتریشی بودند. نخست صد نفر فراگیر از میان فرزندان اشراف و بزرگان دولتی برای تحصیل در آن انتخاب شدند که در رشته‌های نظامی، پزشکی، داروسازی، معدن و مهندسی به تحصیل مشغول شدند. دارالفنون آزمایشگاه فیزیک، شیمی و داروسازی و کارخانه‌ی شیشه و بلور و شم‌سازی و چاپ‌خانه داشت و فراگیران علاوه بر مطالعه‌ی نظری، به فعالیت‌های عملی نیز می‌پرداختند. برای مثال، مسیو کرشیش اتریشی، که معلم توپخانه و ریاضی بود، به کمک دانش‌جویان خود دستگاه فرستنده‌ی تلگراف ساخت که آغازی برای گسترش ارتباط از راه دور در کشور بود.

آموزش و پرورش نوین

در بیش‌تر کشورها، گذراندن دوره‌ی مقدماتی برای کودکان پنج و شش ساله و گذراندن دوره‌ی متوسطه برای نوجوانان سیزده ساله اجباری است. در بسیاری از کشورها حضور دانش‌آموزان پس از یازده‌سالگی در مدرسه‌ها کم می‌شود؛ البته، آموزش تا بزرگسالی در دانشکده‌ها و دانشگاه‌ها و مراکزهای آموزش مهارت‌های عملی ادامه می‌یابد. با وجود این هنوز میلیون‌ها نفر در دنیا از مهارت‌های ابتدایی خواندن و نوشتن بی‌بهره‌اند. بر اساس قانون اساسی ایران، آموزش و پرورش برای همه‌ی کودکان و نوجوانان ایرانی تا دوره‌ی متوسطه رایگان است و دولت وظیفه دارد امکان تحصیل را برای همگان فراهم سازد. نظام آموزشی ایران دارای دوره‌ی ابتدایی (پنج سال) دوره‌ی راهنمایی (سه سال) دوره متوسطه (سه سال) و دوره‌ی پیش‌دانشگاهی است. علاقه‌مندان به کارهای عملی و فنی نیز می‌توانند مهارت‌های لازم را در مدرسه‌ها و آموزشگاه‌های کار و دانش بگذرانند. دانش‌آموختگان دوره پیش‌دانشگاهی در صورت موفقیت در آزمون‌های سراسری، به دانشگاه وارد می‌شوند.

سازمان‌های آموزشی ایران

- دانشگاه‌ها
- آموزش و پرورش
- سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی درسی
- کتاب‌های درسی
- مجله‌های کمک آموزشی

آموزش و پرورش بعد از انقلاب اسلامی

پس از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی، ایجاد نظام تعلیم و تربیتی که مبتنی بر هدف‌های والای اسلامی و نیازهای جامعه و افراد می‌باشد، مسئولیتی بس سنگین و دشوار بر دوش دست اندر کاران تعلیم تربیت مملکت گذاشت تا در پرتوی اندیشه‌ها و تعالیم اسلام، جامعه‌ای اسلامی و مستقل بنا سازند، جامعه‌ای که در آن پرستش خدا، حرکت به سوی الله و مبارزه با هر گونه فساد و ظلم هدف‌های اساسی حیات انسان را تشکیل می‌دهند. (وکیلان، ۱۳۹۰، ص ۱۳۱)

با چنین هدفی، آموزش و پرورش اسلامی هم باید بنیانی محکم و شالوده‌ای استوار از فلسفه، اصول و برنامه‌های تربیتی اسلامی بنا می‌شد و هم با دقت به مقتضیات و امکانات اجرایی جامعه توجه می‌کرد. از این رو، تلاش‌ها و کیلیان مجاهدت‌های فراوان و همه جانبه‌ای به عمل آمد تا تعریفی از آموزش و پرورش عرضه و هدف‌های مطلوب آن تعیین شود. (وکیلان، ۱۳۹۰، ص ۱۳۱)

تعریفی که دفتر همکاری حوزه و دانشگاه از آموزش و پرورش مطرح کرد عبارت بود از: فراهم کردن زمینه و عوامل مساعد برای شکوفا ساختن استعدادهای انسان و حرکت تکاملی او به سوی هدفی مطلوب با برنامه‌ای سنجیده و حساب شده. همچنین درباره‌ی هدف‌های آموزش و پرورش که دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش طی مقاله‌ای در سال ۱۳۶۰ منتشر کرد، چنین آمده است (وکیلان، ۱۳۹۰، ص ۱۳۱): «هدف غایی تعلیم و تربیت در اسلام، و به تبع آن در جمهوری اسلامی، این است که مقدمات حرکت و هدایت آدمی را در صراط مستقیم پرورش دهد و معراج او را به مرحله‌ی کمال انسانی تسهیل نماید و با تغییر و تربیت صحیح راه بازگشت به احسن تقویمی را که بنیاد آفرینش وی را بر آن استوار است، هموار کند به طوری که مراحل و مدارج علم و ایمان را در سایه‌ی عمل صالح طی کند و خود را هر لحظه به خداوند متعال که مقصد نهایی این سیر و سلوک است، نزدیک تر نماید» (معیری، ۱۳۷۱، ص ۳۷)

شورای عالی آموزش و پرورش در سیصد و بیست و پنجمین جلسه‌ی خود پس از

نظر خواهی ها، بررسی‌ها و مطالعات لازم و با عنایت به وظیفه‌ی خطیری که وزارت آموزش و پرورش در تزکیه و تعلیم و تربیت فرزندان این آب و خاک به عهده دارد و به استناد قانون اساسی جمهوری اسلامی هدف‌های اساسی آموزش و پرورش را به شرح زیر تصویب کرد:

۱- خدای یکتا «لااله الا اله» ۲- وحی الهی و نقش بنیادین آن در بیان قوانین ۳- معاد و نقش سازنده‌ی آن در سیر تکاملی انسان به سوی خدا ۴- عدل خدا در خلقت و تشریح ۵- امامت و رهبری مستمر و نقش اساسی آن در تداوم انقلاب اسلامی ۶- کرامت و ارزش والای انسان و آزادی توأم با مسئولیت او در برابر خدا (وکیلان، ۱۳۹۰، ص ۱۳۲)

برای تحقق چنین آرمان‌هایی ضروری است به هدف‌های اساسی زیر در آموزش و پرورش توجه شود:

۱. اهداف معنوی و تربیتی

۲. اهداف علمی و تربیتی

۳. اهداف اجتماعی

۴. اهداف سیاسی

۵. اهداف اقتصادی (وکیلان، ۱۳۹۰، ص ۱۳۲)

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، اهمیت و ضرورت برنامه ریزی و ارائه خط مشی‌های مناسب همواره در آموزش و پرورش مطرح بوده و هست و پس از تصویب برنامه ریزی کشور در دی ماه ۱۳۶۰ و پس از آن دولت سال ۱۳۶۱ را سال برنامه ریزی اعلام کرد، به آموزش و پرورش و نقش آن در زدودن فرهنگ استعماری و ساختن انسان‌های آزاده به صورت جدی تری توجه شد. بدین جهت با کوشش پیگیر مسئولان، مجموعه ای تحت عنوان برنامه توسعه‌ی پنج ساله آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران متناسب با امکانات مملکت برای سال‌های ۱۳۶۲-۱۳۶۶ تهیه و تدوین شد که اجرای صحیح چنین

برنامه‌هایی زیر بنای مهمی است برای وصول به هدف‌های ارزشمند اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، علمی و تربیتی. (وکیلیان، ۱۳۹۰، ص ۱۳۳-۱۳۲)

اصول حاکم بر نظام آموزش و پرورش ایران اسلامی

اول: کلیات

اصل اول: محور قرار دادن قرآن و سنت معصومین (ع)

نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران بر اساس قرآن و سنت و سیره پیامبر اکرم (ص) و ائمه معصومین و فرهنگ و معارف اسلامی و نفی هر گونه شرکت و الحاد تدوین می شود. (نیکزاد، ۱۳۸۵، ص ۱۷۶-۱۷۵)

چون در ایران نظام رسمی کشور شیعه است پس باید دانش‌آموزان نیز بر اساس این اصل پرورش یابند و این اصل به دلیل اهمیت زیاد آن به عنوان اصل اول قرار می گیرد.

اصل دوم: بازشناسی فرهنگ و تمدن مسلمین

نظام آموزش و پرورش باید توجه به فرهنگ و تمدن مسلمین به ویژه ملت مسلمان ایران و بازشناسی جلوه انطباق و افتراق عناصر این فرهنگ و تمدن با معارف اصیل اسلامی طراحی و اجرا شود. (نیکزاد، ۱۳۸۵، ص ۱۷۶) چون ایرانیان مردمان مسلمان هستند پس باید فرهنگ و تمدن مسلمانان را بشناسند و همچنین فرهنگ و تمدن مسلمانان ایرانی را.

اصل سوم: تقدم تزکیه بر تعلیم

در نظام آموزش و پرورش باید تزکیه بر تعلیم تقدم داشته باشد و از هیچ یک از شئون تعلیم و تربیت منفک نباشد (نیکزاد، ۱۳۸۵، ص ۱۷۶) چون تعلیم بدون تزکیه نه تنها برای جامعه‌ی بشری سودی ندارد بلکه موجب ضرر و زیان رسیدن به بشر نیز می شود و تنها با

وجود تزکیه است که تعلیم مؤثر می‌شود.

اصل چهارم: توجه به تربیت دینی

در آموزش و پرورش نه تنها تعلیمات دینی خاص، بلکه همه برنامه‌ها و آموزش‌ها باید به عنوان اجزای یک مجموعه هماهنگ اسلامی بر حسب اقتضاء و گنجایش، جنبه و جهت دینی داشته باشد. (نیکزاد، ۱۳۸۵، ص ۱۷۶) چون در جامعه‌ی دینی در رأس همه‌ی چیز دین و تربیت دینی قرار دارد پس باید همه‌ی تلاش‌ها در مورد تعلیم و تربیت در نهایت به هدف اصلی که همان تربیت دینی است، بینجامد.

اصل پنجم: اولویت تعلیم و تربیت دینی

تربیت و تعلیم دینی و اخلاقی از اولویت برخوردار است. و آموزش‌های دینی و اخلاقی با تربیت علمی دینی و اخلاقی همراه است (نیکزاد، ۱۳۸۵، ص ۱۷۶)

اصل ششم: ارتباط اجزای نظام

برنامه‌ها و فعالیت‌های نظام آموزش و پرورش بایدباید ضمن برخورداری از وحدت و تجانس و ارتباط منطقی، بر مبنایی، اهداف و اصول تعلیم و تربیت مبتنی باشد. (نیکزاد، ۱۳۸۵، ص ۱۷۶)

اهداف و برنامه‌ها نباید به گونه‌ای پراکنده باشد که هیچ نوع ارتباطی با هم نداشته باشند، بلکه باید وحدت داشته باشند.

اصل هفتم: استفاده از تجارب و دستاوردهای بشری

در تدوین روش‌ها و محتوای برنامه‌ها باید از دستاوردها و نوآوری‌های سایر جوامع بشری هماهنگ با اصول و مبنای تعلیم و تربیت اسلامی استفاده شود. (نیکزاد، ۱۳۸۵، ص ۱۷۷)